

نقش فرمانداری‌ها در سیاست‌گذاری توسعه اقتصادی شهرستان‌ها مطالعه موردی: شهرستان‌های دشتستان، گناوه و عسلویه^۱

عبدالرسول کاوه‌فرد

دانشجوی دکتری، گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

* رایانامه: kaveh1856@yahoo.com

حجت‌اله ایوبی

دانشیار گروه مطالعات اروپا، دانشگاه تهران، تهران، ایران

نویسنده مسؤول - رایانامه: hayyobi@ut.ac.ir

مجتبی مقصودی

دانشیار گروه علوم سیاسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران رایانامه:

Mojtaba.Maghsoudi@iau.ac.ir

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی و ارزیابی نقش فرمانداری‌ها در سیاست‌گذاری و خط‌مشی‌گذاری توسعه اقتصادی شهرستان‌های دشتستان، گناوه و عسلویه انجام شده است. با توجه به اهمیت نقش نهادهای محلی در فرآیند سیاست‌گذاری توسعه اقتصادی و شکاف‌های موجود میان انتظارات نظری و عملکرد فرمانداری‌ها، این پژوهش به دنبال پاسخگویی به این پرسش بنیادین است که این نهادها تا چه حد توانسته‌اند نقش توسعه‌ای خود را ایفا کنند و چه نقاط قوت و ضعف ساختاری و عملکردی در این مسیر وجود دارد. این پژوهش، با بهره‌گیری از روش آمیخته (کمی و کیفی) انجام شده است. در بخش کمی داده‌ها از میان ۱۰۰ نفر از کارکنان فرمانداری‌های شهرستان‌های مورد مطالعه، با بهره‌گیری از پرسشنامه پنج‌گزینه‌ای لیکرت گردآوری و با نرم‌افزار SPSS و روش‌های آمار توصیفی و استنباطی تحلیل شد. در بخش کیفی نیز مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با مدیران، کارشناسان فرمانداری‌ها و نیز خبرگان محلی انجام گرفت و داده‌ها از طریق کدگذاری باز و محوری تحلیل گردید. برای افزایش روایی نتایج، از مثلث‌سازی داده‌ها بهره برده شد. یافته‌های بخش کمی نشان داد که فرمانداری‌ها به طور کلی در ایجاد شرایط نسبتاً مطلوب برای سیاست‌گذاری و خط‌مشی‌گذاری توسعه اقتصادی موفق بوده‌اند، هرچند در برخی حوزه‌ها مانند حمایت از سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و گسترش فعالیت‌های معدنی نیاز به بهبود عملکرد وجود دارد. بیشترین میانگین شاخص توسعه اقتصادی، مربوط به فرمانداری شهرستان عسلویه و کمترین میانگین مربوط به فرمانداری گناوه بود. یافته‌های کیفی نیز نشان داد که محدودیت منابع مالی پایدار، تمرکزگرایی شدید و ضعف هماهنگی نهادی از مهم‌ترین موانع ایفای نقش توسعه‌ای فرمانداری‌ها هستند، در حالی که ظرفیت‌های محلی، سرمایه اجتماعی و موقعیت جغرافیایی شهرستان‌ها، فرصت‌های مهمی برای توسعه به شمار می‌آیند. بر اساس نتایج پژوهش، فرمانداری‌ها هنگامی می‌توانند نقش مؤثری در سیاست‌گذاری و خط‌مشی‌گذاری توسعه اقتصادی ایفا کنند که به منابع مالی پایدار، ظرفیت نهادی کافی و سازوکارهای مشارکتی با بخش خصوصی و جامعه محلی مجهز باشند. همچنین این مطالعه، پیشنهادهایی کاربردی برای بهبود فرآیند سیاست‌گذاری و خط‌مشی‌گذاری توسعه اقتصادی در سطح شهرستان‌ها ارائه می‌دهد.

کلیدواژه‌ها: سیاست‌گذاری توسعه اقتصادی، خط‌مشی‌گذاری، فرمانداری‌ها، دشتستان، گناوه و عسلویه.

استناد: کاوه‌فرد، عبدالرسول؛ ایوبی، حجت‌اله؛ مقصودی، مجتبی. (۱۴۰۴). نقش فرمانداری‌ها در سیاست‌گذاری توسعه اقتصادی

شهرستان‌ها مطالعه موردی: شهرستان‌های دشتستان، گناوه و عسلویه. *سیاست‌گذاری شهری و منطقه‌ای*، ۴(۱۵)، ۳۹-۶۱.

مقدمه

توسعه اقتصادی در سطوح محلی و منطقه‌ای در دهه‌های اخیر به یکی از محورهای بنیادین سیاست‌گذاری عمومی و به ویژه خط‌مشی‌گذاری منطقه‌ای در بسیاری از کشورها تبدیل شده است. شواهد موجود نشان می‌دهد که حکومت‌های محلی و نهادهای میانی همچون فرمانداری‌ها، می‌توانند نقشی فراتر از مجری صرف سیاست‌های کلان ملی ایفا کنند و به‌عنوان بازیگران توسعه‌ای، در سیاست‌گذاری و تدوین خط‌مشی‌های توسعه اقتصادی محلی، شناسایی ظرفیت‌های بومی، تسهیل سرمایه‌گذاری و ارتقای رفاه عمومی مشارکت نمایند. (Martínez-Vazquez & Lago-Peñas, 2022: 3) در ایران نیز پژوهش‌هایی مانند مطالعه موسوی و همکاران (۱۳۹۹) و میرزایی و احمدی (۱۳۹۸) نشان داده‌اند که فرمانداری‌ها از طریق ایجاد زیرساخت‌های گردشگری، تسهیل سرمایه‌گذاری و هماهنگی میان دستگاه‌های اجرایی، در رونق اقتصادی و اشتغال‌زایی شهرستان‌ها مؤثر بوده‌اند.

با وجود این شواهد، هنوز ابعاد گوناگون نقش سیاست‌گذارانه فرمانداری‌ها در فرآیند توسعه اقتصادی به گونه جامع، بررسی و ارزیابی نشده است. مشخص نیست که این نهادها تا چه اندازه از استقلال مالی و نهادی برخوردارند و در عمل، چگونه می‌توانند نابرابری‌های منطقه‌ای را کاهش دهند. همچنین تجربه‌های بین‌المللی نشان داده است که رقابت میان دولت‌های محلی برای جذب سرمایه‌گذاران، گاه می‌تواند تاب‌آوری اقتصادی را تضعیف نموده، سیاست‌گذاری بلندمدت توسعه را با چالش روبرو سازد (Zhang, Li, & Wang, 2024: 11). این پرسش همچنان باقی است که فرمانداری‌ها در ایران چگونه می‌توانند میان رقابت بر سر منابع و همکاری منطقه‌ای تعادل برقرار کنند و در شرایط تمرکزگرایی شدید، چه سازوکارهایی برای ارتقای ظرفیت نهادی و شفافیت در اختیار دارند. (خدامرادی و حسن‌زاده، ۱۴۰۰: ۱۰۲)

در این میان استان بوشهر با دارا بودن تنوع گسترده‌ای از ظرفیت‌های اقتصادی، از جمله کشاورزی، شیلات، تجارت، گردشگری و صنایع نفت و گاز، بستری مناسب برای بررسی و ارزیابی نقش فرمانداری‌ها در سیاست‌گذاری توسعه اقتصادی شهرستان‌ها فراهم می‌آورد. شهرستان‌های دشتستان، گناوه و عسلویه به‌عنوان سه نمونه شاخص، ویژگی‌های منحصر به فردی دارند: دشتستان با کشاورزی سنتی و نوین خود، گناوه با تجارت مرزی و دریانوردی، و عسلویه با صنایع نفت و گاز، نمونه‌های متنوعی را از ظرفیت‌ها و چالش‌های سیاست‌گذاری توسعه اقتصادی در سطح شهرستان‌ها نشان می‌دهند.

برآیند یافته‌های اولیه نشان می‌دهد که فرمانداری‌های استان بوشهر به‌ویژه در شهرستان‌های دشتستان، گناوه و عسلویه، می‌توانند با بهره‌گیری از رویکردهای هدفمند در سه حوزه اساسی، اثرگذاری چشمگیری در توسعه اقتصادی محلی داشته باشند: نخست، تقویت و جذب سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی، به‌ویژه در بخش‌های غیرنفتی؛ دوم، توسعه و بهبود زیرساخت‌های کلیدی دربرگیرنده حمل‌ونقل، انرژی و خدمات شهری؛ و سوم، ارتقای شرایط ایجاد اشتغال پایدار و متنوع‌سازی فرصت‌های شغلی. اتخاذ این اقدامات، ضمن تسریع رشد اقتصادی، می‌تواند به بهبود کیفیت زندگی ساکنان و افزایش تاب‌آوری اقتصادی استان بینجامد.

در همین راستا، این پژوهش با هدف بررسی و ارزیابی نقش فرمانداری‌ها در توسعه اقتصادی شهرستان‌های دشتستان، گناوه و عسلویه طراحی و اجرا شده است. برای دستیابی به این هدف، از روش پژوهش آمیخته، بهره گرفته شده است: در بخش کمی، داده‌ها از طریق پرسشنامه از میان کارکنان فرمانداری‌ها گردآوری و تحلیل شده و در بخش کیفی نیز مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با مدیران، کارشناسان و خبرگان محلی انجام گرفته تا ابعاد پنهان و کیفی‌تر نقش فرمانداری‌ها آشکار گردد. بدین ترتیب، این پژوهش می‌کوشد، تصویری جامع و واقع‌بینانه از عملکرد فرمانداری‌ها در فرآیند توسعه اقتصادی ارائه کند؛

تصویری که هم به غنای ادبیات نظری در حوزه سیاستگذاری منطقه‌ای و خط‌مشی‌گذاری توسعه‌ای یاری رساند و هم راهکارهایی کاربردی برای سیاست‌گذاران و مدیران در سطح ملی و محلی پیشنهاد دهد.

پیشینه پژوهش

ادبیات پژوهش نشان می‌دهد که نقش دولت‌ها و حکومت‌های محلی در توسعه اقتصادی - چه در سطح ملی و چه در سطح منطقه‌ای - بیشتر هنگامی روشن می‌شود که عملکرد این نهادها در فرآیند سیاست‌گذاری و خط‌مشی‌گذاری توسعه‌ای مورد بررسی و ارزیابی نظام‌مند قرار گیرد. پژوهش‌ها در ایران و دیگر کشورها نشان داده‌اند که فرمانداری‌ها و نهادهای محلی نه تنها در ایجاد زیرساخت‌های اقتصادی، بلکه در هماهنگی نهادی، تسهیل سرمایه‌گذاری و پشتیبانی از کسب‌وکارهای محلی نقش دارند؛ (Rodríguez-Pose & Gill, 2005; Bardhan, 2002; Faguet, 2014) با این حال، بخش عمده‌ای از مطالعات گذشته یا صرفاً بر تحلیل‌های کمی مبتنی بر شاخص‌ها تمرکز داشته‌اند، یا تنها از منظر کیفی به تبیین نقش نهادهای محلی پرداخته‌اند. از این رو نیاز به پژوهش‌هایی با رویکرد آمیخته وجود دارد، تا بتوان تصویر جامع‌تر و واقع‌بینانه‌تری از عملکرد فرمانداری‌ها در سیاستگذاری و خط‌مشی‌گذاری توسعه اقتصادی به دست داد. در ادامه، مطالعات داخلی و خارجی همپوند مورد بررسی قرار می‌گیرند.

۱. پژوهش‌های داخلی

- مطالعات انجام‌شده در ایران نشان می‌دهد که فرمانداری‌ها در سطح شهرستان‌ها نقشی چندوجهی در سیاست‌گذاری و اجرای برنامه‌های توسعه دارند، اما این نقش هنوز به‌طور کامل ارزیابی نشده است:
- **یوسفی و همکاران (۱۳۹۷)**، در پژوهشی با عنوان «بررسی نقش شوراهای اسلامی شهر و روستا در توسعه اقتصادی محلی» در استان کرمان دریافتند که شوراهای ایجاد زمینه مشارکت مردمی، تسهیل سرمایه‌گذاری و نظارت بر عملکرد دستگاه‌ها، نقش مهمی در توسعه محلی دارند. این یافته تأکید می‌کند که نهادهای محلی در صورتی موفق‌اند که هماهنگی میان آن‌ها و فرمانداری‌ها تقویت شود. این مطالعه بر اهمیت ارزیابی تعاملات نهادی تأکید دارد.
 - **موسوی و همکاران (۱۳۹۹)**، در مطالعه‌ای با محوریت صنعت گردشگری استان گیلان نشان دادند که فرمانداری‌ها از طریق بهبود زیرساخت‌ها، بازاریابی جاذبه‌ها و صدور مجوزها، می‌توانند به توسعه اقتصادی و اشتغال محلی کمک کنند. این مطالعه به سنجش دقیق عملکرد فرمانداری‌ها محدود بوده و لایه‌های کیفی مانند محدودیت‌های نهادی را کمتر مورد بررسی قرار داده است.
 - **دهقانی و زارع (۱۴۰۰)**، با بررسی اثر سیاست‌های حمایتی دولت بر کسب‌وکارهای کوچک و متوسط در استان فارس، نشان دادند که فرمانداری‌ها با ارایه تسهیلات مالی و مشاوره‌های کسب‌وکار، نقشی محوری در توسعه کارآفرینی محلی ایفا می‌کنند. این مطالعه، نمونه‌ای از پژوهش‌های کمی است که نیاز به تکمیل با داده‌های کیفی دارد.
 - **میرزایی و احمدی (۱۳۹۸)**، در ارزیابی عملکرد فرمانداری‌های استان کردستان دریافتند که فرمانداری‌ها در تسهیل سرمایه‌گذاری و هماهنگی بین دستگاه‌ها مؤثر بوده‌اند، اما در برخی حوزه‌ها ضعف نهادی مشاهده می‌شود.

- **خدامرادی و حسن‌زاده (۱۴۰۰)**، با تحلیل شبکه‌ای به این نتیجه رسیدند که ضعف ارتباطات نهادی، مانع اصلی توسعه مناطق محروم است و فرمانداری‌ها باید محور هماهنگی نهادی باشند. این مطالعه، بر ضرورت ارزیابی روابط غیررسمی و کیفی فرمانداری‌ها تأکید نموده است.
- **منصوری و همکاران (۱۴۰۳)**، در پژوهشی در استان خوزستان نشان دادند که هزینه‌های عمرانی دولت محلی می‌تواند، نابرابری درآمدی را کاهش دهد، در حالی که شرکت‌های بزرگ محلی اثر معکوس دارند. این امر ضرورت نقش تعدیل‌کننده فرمانداری‌ها را روشن می‌سازد.
- **صارمی و همکاران (۱۳۹۸)**، نیز با مرور نقش شهرداری‌ها و دولت‌های محلی در توسعه اکوسیستم نوآوری شهری تأکید کردند که دولت‌های محلی در صورت برخورداری از ظرفیت خط‌مشی‌گذاری مستقل، می‌توانند تسهیلگر نوآوری و کارآفرینی باشند، نقشی که فرمانداری‌ها نیز باید به آن توجه کنند.

۲. پژوهش‌های خارجی

در سطح بین‌المللی نیز مطالعات گسترده‌ای درباره خط‌مشی‌گذاری محلی و نقش دولت‌های منطقه‌ای در توسعه اقتصادی انجام شده است:

- **Rodríguez-Pose & Tselios (2020)**، در پژوهشی، نقش دولت‌های محلی اسپانیا را بررسی کرده و نشان دادند که سیاست‌های نوآوری، ایجاد خوشه‌های صنعتی و همکاری با بخش خصوصی از عوامل اصلی رشد اقتصادی منطقه‌ای هستند. در این مطالعه، تأکید آن‌ها بر سیاست‌های کلان بود، نه بر ارزیابی میدانی عملکرد فرمانداری‌ها.
- **Young & Lee (2018)**، در مقاله‌ای نشان دادند که رهبری محلی و شفافیت در خط‌مشی‌گذاری فرمانداری‌ها می‌تواند، جذب سرمایه‌گذاری خارجی را در کشورهای در حال توسعه تسهیل کند.
- **Buchanan et al. (2021)**، با مطالعه مناطق روستایی کانادا دریافتند که سرمایه‌گذاری دولت‌های محلی در زیرساخت‌هایی مانند راه و اینترنت پرسرعت، محرک اصلی توسعه اقتصادی و اشتغال روستایی است. این پژوهش به داده‌های کمی محدود مانده و کمتر به ابعاد نهادی پرداخته است.
- **Anderson et al. (2019)**، در پژوهشی که انجام دادند، نتیجه گرفتند که ساختار سازمانی کارآمد، فرآیندهای شفاف و نیروی انسانی متخصص، عملکرد توسعه‌ای دولت‌های محلی را تقویت می‌کند. این پژوهش، فاقد تحلیل کیفی از تجربه مدیران محلی بود.
- **Rugiyamu et al. (2021)**، در مطالعه نقش مقامات محلی تانزانیا در توسعه منطقه‌ای نشان دادند که با آرایه وام‌های کم‌بهره، حمایت از سرمایه‌گذاری و گسترش خدمات عمومی، دولت‌های محلی می‌توانند رشد اقتصادی را ارتقا دهند.
- **Martínez-Vazquez & Lago-Peñas (2022)**، تأکید کردند که تمرکززدایی مالی به رشد اقتصادی و توسعه انسانی منجر می‌شود، مشروط بر اینکه دولت‌های محلی از ظرفیت خط‌مشی‌گذاری برخوردار باشند.

- Zhang et al. (2024)، در پژوهشی هشدار دادند که رقابت بی‌رویه دولت‌های محلی برای جذب سرمایه، می‌تواند تاب‌آوری اقتصادی شهرها و مناطق را تضعیف کند.
- Somé et al. (2024)، در مطالعه‌شان شواهدی از بورکینافاسو ارایه کردند که نشان می‌دهد، تمرکززدایی تدریجی و پایش‌پذیر، در صورت همراهی با منابع پایدار، نتایج مثبت اقتصادی دارد؛ و هنگامی موفق است که فرآیند سیاست‌گذاری به صورت مشارکتی و داده‌محور اجرا شود.
- Warner (2009)، از دانشگاه UNC نشان داد که حکومت‌های محلی در ایالات متحده، علاوه بر نقش خدماتی، به‌عنوان بازیگر سیاست‌گذار توسعه اقتصادی منطقه‌ای عمل می‌کنند و ابزارهایی چون آموزش شغلی و پشتیبانی از کسب‌وکارهای کوچک را به کار می‌گیرند.

جمع‌بندی تحلیلی

مرور پژوهش‌ها نشان می‌دهد که:

۱. بیشتر مطالعات داخلی با تأکید بر داده‌های کمی به سنجش و ارزیابی نقش سیاست‌گذارانه فرمانداری‌ها پرداخته‌اند، اما ابعاد کیفی مانند محدودیت‌های نهادی و تجربه‌های مدیریتی کمتر بررسی شده است.
۲. در مطالعات خارجی نیز اگرچه تأکید بر تمرکززدایی و ظرفیت نهادی و شفافیت سیاست‌گذاری است، اما ارزیابی‌های میدانی که بتوانند دیدگاه‌های ذی‌نفعان محلی را نشان دهند، کمتر دیده می‌شود.
۳. بنابراین، نیاز به پژوهش‌هایی وجود دارد که با روش آمیخته، هم شاخص‌های کمی توسعه اقتصادی را بسنجد و هم از طریق مصاحبه‌های کیفی، موانع و ظرفیت‌های نهادی فرمانداری‌ها را روشن و نقش فرمانداری‌ها را در خط‌مشی‌گذاری و سیاست‌گذاری توسعه اقتصادی شهرستان‌ها به‌صورت جامع‌تر و تحلیلی‌تر بررسی و ارزیابی کند.

جدول ۱- جمع‌بندی پیشینه پژوهش

نویسنده/نویسندگان	عنوان پژوهش	سال پژوهش	خلاصه پژوهش
پدیگو	تحلیل تأثیر اقتصاد بر پیکره شهری	۲۰۲۰	برنامه‌ریزی در زمان کرونا را میتوان در سه بخش انجام داد: ۱. همکاری با مقامات توسعه اقتصادی، گروه‌های توسعه جامعه، موسسات خدمات اجتماعی و آژانس‌های خدمات اجتماعی محلی، ۲. تلاش در راستای ابتکارات کارگروه‌های مربوط برای موسسات اقتصادی و مالی برای راه‌اندازی کسب و کارهای کوچک و تشکیل موسسات فرهنگی ۳. تمرکز نیروی کار و طرح‌های مستقر در توسعه آموزش و فرصت‌های شغلی برای ساکنان محله‌های کمتر توسعه یافته
استوفر	اقتصاد شهری و ساخت و سازهای شهری	۲۰۲۰	ارائه الگوی مناسب در راستای ساخت و سازهای بهینه و مناسب و همچنین بسط این الگو تا مرحله طراحی حمل و نقل محلی و فرامحلی. چارچوب کلی این پژوهش بیشتر در راستای همگام‌سازی با محیط زیست در کنار کاهش هزینه می‌باشد.
چترتون	نقش مدیریت شهری در کنترل بیماری و نیز تغییر در تامین نیازها	۲۰۲۰	این پژوهش به دنبال ارائه راه حلی برای مدیریت شهریست که بیان میکند که با ایجاد یک کشور مشارکتی، پاسخگو و مشارکتی که در آن راه حل‌ها با شهروندان حاصل شود، نه اینکه به آنها

			تحلیل شود. یک قرارداد معقول دولت و جامعه مدنی به معنای آن است که دولت می‌تواند با قدرت عمل کند بلکه منفعت شهروندان را نیز در دست می‌گیرد.
تیلور	بررسی سیاست‌های شهری و ابتکار شهرداران برای رشد فراگیر و نیز در رابطه با کارآفرینی در مناطق و شهرهای گوناگون پرداخته	۲۰۲۰	این پژوهش به بررسی ایده‌های مناسب در توسعه اقتصادی شهرها در کشورهای توسعه یافته در شرایط کرونایی شهرهای امروزی می‌پردازد و ۶ راه حل کلی برای حل این معضلات ارائه می‌کند: ۱. فاصله اجتماعی، ۲۰ بررسی محل کار و رفت و آمد، ۳. دسته‌بندی گروه‌های آسیب‌پذیر و ارائه مشاغل کوتاه‌مدت برای این اقشار ۴. ارائه خدمات محلی، ۵. حمایت از مشاغل، ۶. ارتباط و آگاهی‌بخشی و ابزارهای دیجیتال بیان می‌کند.
جعفری و همکاران	تأثیر کرونا بر اقتصاد ایران و جهان	۱۳۹۹	این مقاله به بررسی رکود اقتصادی شهرها طی ماه‌های گذشته پرداخته و روندی تحلیلی و گام به گام از رکود اقتصادی در مناطق تجاری را بررسی کرده و در نهایت برای کنترل شرایط موجود پیشنهاد می‌کند تا برنامه‌ریزی بدون اقتصادی ارائه گردد. برنامه‌ریزی نظیر ارائه خدمات کنترل شده، رعایت بهداشت اولیه برای خریدهای حضوری و... است.
متی	بررسی اثرات ویروس کرونا کووید ۱۹ بر اقتصاد جهانی	۱۳۹۹	در نوشتار حاضر تلاش شده است تا ضمن ترسیم نمایی کلی از اثرات اپیدمی کرونا ویروس کووید ۱۹ بر اقتصاد جهانی، به طور کلی سناریوهای احتمالی توسعه و نحوه اثرگذاری این اپیدمی بر جامعه و اقتصاد جهانی بررسی شود و سپس به بررسی آمار و اطلاعات منتشر شده از منابع معتبر جهانی درباره وضعیت کنونی اپیدمی کرونا ویروس کووید ۱۹، اثرات همه‌گیری این ویروس بر بخش‌های مهم اقتصاد جهانی، نظیر بازارهای مالی، بازار نیروی کار، بازار انرژی و مسافرت و صنعت گردشگری مورد بحث و بررسی قرار گرفت.

مبانی نظری

توسعه اقتصادی: مفهومی چندبعدی

توسعه اقتصادی در ادبیات توسعه نه صرفاً افزایش تولید یا رشد شاخص‌های کلان، بلکه مجموعه‌ای از تحولات کمی و کیفی است که به بهبود پایدار شرایط زندگی منجر می‌شود. به تعبیر تودارو و اسمیت (۲۰۲۰)، توسعه اقتصادی فرآیندی است که به افزایش درآمد سرانه، کاهش فقر، ارتقای سطح رفاه اجتماعی و گسترش فرصت‌های برابر منجر می‌شود. این رویکرد نشان می‌دهد که سنجش توسعه در سطح شهرستان‌ها تنها با شاخص‌های کمی مانند تولید ناخالص داخلی محلی کافی نیست، بلکه باید شاخص‌هایی همچون سرمایه‌گذاری پایدار، اشتغال مولد، تنوع اقتصادی و توسعه زیرساختی نیز مد نظر قرار گیرند. در این رویکرد، توسعه اقتصادی، مفهومی سیاست‌گذارانه و خط‌مشی‌گذارانه است؛ چرا که بدون طراحی و اجرای سیاست‌های مؤثر در سطوح ملی و محلی، رشد اقتصادی به توسعه انسانی و اجتماعی منجر نخواهد شد.

در این میان، فرمانداری‌ها به‌عنوان نهادهای میانی میان دولت مرکزی و سطوح محلی، نقش و جایگاه راهبردی و مهمی در خط‌مشی‌گذاری توسعه‌ای دارند. با این حال، برای درک دقیق این نقش‌ها، لازم است عملکرد آن‌ها به‌صورت

نظام‌مند مورد بررسی و ارزیابی قرار گیرد، زیرا صرف طرح وظایف قانونی یا مأموریت‌های رسمی، تصویر واقعی از اثرگذاری فرمانداری‌ها به دست نمی‌دهد. به‌عنوان مثال، شهرستان‌های برخوردار از منابع نفت و گاز (مانند عسلویه)، از نظر رشد سرمایه‌گذاری صنعتی پیشرو هستند، اما در عین حال نابرابری‌های منطقه‌ای و چالش‌های اجتماعی (اشتغال جوانان محلی، آسیب‌های زیست‌محیطی و ...) را نیز تجربه می‌کنند. این نمونه نشان می‌دهد که رشد اقتصادی، بدون حکمرانی محلی کارآمد می‌تواند به توسعه نامتوازن منجر شود.

۱. نقش نهادها در سیاست‌گذاری توسعه اقتصادی

نظریه نهادی (North, 1990) بیان می‌کند که نهادها قواعد بازی در جامعه هستند و چارچوبی برای تعاملات اقتصادی فراهم می‌کنند. بر این اساس، فرمانداری‌ها می‌توانند با ایفای نقش در تنظیم‌گری، هماهنگی بین‌بخشی و پشتیبانی از کسب‌وکارها، در خط‌مشی‌گذاری توسعه محلی نقش‌آفرین باشند. اما میزان موفقیت آن‌ها تنها هنگامی روشن می‌شود که عملکردشان در زمینه شاخص‌هایی همچون جذب سرمایه‌گذاری، بهبود زیرساخت‌ها و حمایت از اشتغال، مورد ارزیابی تجربی و میدانی گردد.

اوستروم (۱۹۹۰) نیز تأکید می‌کند که نهادهای محلی هنگامی موفق‌اند که قواعد جمعی آن‌ها با مشارکت ذی‌نفعان طراحی شده و کارآمدی آن‌ها در عمل بررسی شود. این دیدگاه نشان می‌دهد که عملکرد فرمانداری‌ها نه تنها به‌عنوان مجری سیاست‌های ملی، بلکه به‌عنوان بازیگران مستقل توسعه‌ای بایستی از منظر اثربخشی سیاست‌ها و خط‌مشی‌های اجراشده نیز مورد ارزیابی قرار گیرند.

۲. حکمرانی محلی به مثابه بستر توسعه

ادبیات حکمرانی بیان می‌کند که کیفیت توسعه اقتصادی، پیوند مستقیمی با کیفیت حکمرانی دارد. (UNDP, 1997: 95) بر پایه نظریه "حکمرانی خوب"، شاخص‌هایی چون شفافیت، پاسخگویی، مشارکت، عدالت و اثربخشی، چارچوبی برای ارزیابی عملکرد نهادهای محلی فراهم می‌سازند. اگر فرمانداری‌ها فاقد این ویژگی‌ها باشند، نقش توسعه‌ای آن‌ها به شدت تضعیف خواهد شد. همچنین نظریه "تمرکززدایی" (Bardhan, 2002: 204) تأکید می‌کند که انتقال قدرت و منابع از دولت مرکزی به نهادهای محلی، موجب افزایش کارآمدی و تطبیق سیاست‌ها با نیازهای واقعی جامعه می‌شود. فگت (Faguet, 2014) (29) در بررسی تجربی نشان داده که کشورهایی با نظام تمرکززدایی موفق، توانسته‌اند، کیفیت خدمات عمومی را افزایش، و شکاف‌های توسعه‌ای را کاهش دهند. در مقابل، اگر تمرکززدایی صرفاً به انتقال بوروکراسی منجر شود و منابع مالی و نهادی کافی به نهادهای محلی اختصاص نیابد، نه تنها توسعه محقق نمی‌شود، بلکه ناکارآمدی افزایش می‌یابد. (Smoke, 2015: 102)

۳. نقش‌های چندبعدی فرمانداری‌ها در سیاست‌گذاری توسعه اقتصادی

مطابق نظریه نهادی (North, 1990: 3)، نهادها بستر اصلی رشد و توسعه‌اند. فرمانداری‌ها به‌عنوان نماینده عالی دولت در سطح شهرستان‌ها، اگرچه معمولاً نقش اجرایی دارند، اما می‌توانند در چهار بعد بنیادین به توسعه اقتصادی کمک کنند:

۱. نقش تنظیمی: فرمانداری‌ها می‌توانند با نظارت بر فعالیت‌های اقتصادی، اجرای قوانین و کاهش بی‌ثباتی نهادی،

فضای امن‌تری برای سرمایه‌گذاری و کسب‌وکار ایجاد کنند. (Ostrom, 1990: 101)

○ مثال: مداخله فرمانداری در بازار کالاهای اساسی برای جلوگیری از انحصار یا احتکار.

۲. نقش تسهیل‌گر: فرمانداری‌ها می‌توانند با کاهش فرآیندهای اداری و تسهیل صدور مجوزها، بوروکراسی را کاهش داده، زمینه جذب سرمایه‌گذاران را فراهم کنند. (Rodríguez-Pose & Gill, 2005: 347)

○ مثال: راه‌اندازی پنجره واحد سرمایه‌گذاری در شهرستان‌ها.

۳. نقش هماهنگ‌کننده: فرمانداری‌ها این توانایی را دارند که میان دستگاه‌های اجرایی، شوراهای شهر و روستا، بخش خصوصی و سازمان‌های مردم‌نهاد هماهنگی ایجاد کنند. (Faguet, 2014: 17)

○ مثال: هماهنگی میان وزارت نفت، شهرداری و جوامع محلی در عسلویه برای مدیریت پیامدهای زیست‌محیطی.

۴. نقش حمایتی: فرمانداری‌ها می‌توانند با پشتیبانی از توسعه زیرساخت‌ها، آموزش نیروی انسانی و مدیریت بحران‌های اقتصادی، تاب‌آوری شهرستان‌ها را ارتقا دهند. (Smoke, 2015: 110)

○ مثال: مداخله فرمانداری در بحرانی مانند کرونا برای پشتیبانی از کسب‌وکارهای خرد.

۴. شرایط میانجی و تعدیل‌کننده

چارچوب مفهومی پژوهش نشان می‌دهد که نقش فرمانداری‌ها به صورت خطی و ساده به توسعه منجر نمی‌شود، چرا که کارآمدی سیاست‌گذاری فرمانداری‌ها در توسعه اقتصادی برگرفته از متغیرهای میانجی و تعدیل‌کننده است:

- سرمایه اجتماعی: پاتنام (۱۹۹۳) نشان داد که اعتماد و مشارکت مدنی، اثربخشی نهادهای محلی را تقویت می‌کند. در جوامعی که مردم به فرمانداری‌ها اعتماد دارند، سیاست‌ها با مقاومت کمتر و مشارکت بیشتری اجرا می‌شوند.
- منابع مالی و استقلال بودجه‌ای: بر اساس پژوهش فگت (۲۰۱۴)، نهادهای محلی هنگامی کارآمدند که علاوه بر وظایف، منابع مالی کافی نیز در اختیار داشته باشند. بدون استقلال مالی، فرمانداری‌ها صرفاً نقش ناظر دارند؛ نه توسعه‌گرا.
- ظرفیت نهادی: اوستروم (۱۹۹۰) تأکید دارد که نهادهای محلی برای مدیریت منابع و اجرای سیاست‌ها نیازمند کارکنان متخصص، ساختارهای شفاف و فناوری‌های مدیریتی هستند. ضعف ظرفیت نهادی باعث می‌شود، حتی سیاست‌های درست نیز به شکست بینجامند.

۵. الگوی تحلیلی نهایی

بر این پایه، الگوی مفهومی پژوهش به صورت زیر قابل تبیین است:

- متغیر مستقل: فرمانداری‌ها (با نقش‌های چهارگانه تنظیمی، تسهیل‌گر، هماهنگ‌کننده، حمایتی).
- متغیرهای میانجی و تعدیل‌کننده: سرمایه اجتماعی، استقلال مالی، ظرفیت نهادی.
- متغیر وابسته: سیاست‌گذاری توسعه اقتصادی شهرستان‌ها در قالب شاخص‌هایی مانند سرمایه‌گذاری پایدار، اشتغال مولد، تنوع اقتصادی و ارتقای کیفیت زندگی.

این چارچوب نظری، مبنای طراحی ابزارهای پژوهش در هر دو بخش کمی (پرسشنامه) و کیفی (مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته) قرار گرفته، تا امکان بررسی و ارزیابی چندوجهی سیاست‌گذاری توسعه‌ای فرمانداری‌ها فراهم شود.

همچنین این الگو بیان کننده آن است که فرمانداری‌ها هنگامی می‌توانند پیشران توسعه اقتصادی باشند که از سطح نهادی صرفاً اجرایی فراتر رفته، به نهادی حکمرانی کننده با اختیارات مالی، مدیریتی و مشارکتی تبدیل شوند.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش با رویکرد آمیخته (کمی و کیفی) و با تمرکز بر بررسی و ارزیابی نقش سیاست‌گذارانه فرمانداری‌ها در توسعه اقتصادی شهرستان‌های دشتستان، گناوه و عسلویه انجام شده است. گزینش این رویکرد، به دلیل آن است که بررسی صرفاً کمی، نمی‌تواند همه ابعاد عملکرد فرمانداری‌ها را تبیین نماید و از سوی دیگر، تحلیل صرفاً کیفی نیز نمی‌تواند شاخص‌های توسعه اقتصادی را به گونه عینی و مقایسه‌پذیر نشان دهد. ترکیب این دو روش، امکان فراهم‌آوردن تصویری جامع‌تر و دقیق‌تر از نقش فرمانداری‌ها را در فرآیند سیاست‌گذاری توسعه اقتصادی ایجاد می‌کند.

جامعه و نمونه آماری (بخش کمی)

جامعه آماری پژوهش، در برگیرنده تمامی کارکنان فرمانداری‌های شهرستان‌های دشتستان، گناوه و عسلویه است. با توجه به محدودیت‌های زمانی و منابع، روش نمونه‌گیری به صورت تمام‌شماری انجام شد و در مجموع ۱۰۰ پرسشنامه در سه فرمانداری توزیع گردید. این پرسشنامه با تمرکز بر بررسی و ارزیابی عملکرد فرمانداری‌ها در حوزه‌های گوناگون توسعه اقتصادی (برنامه‌ریزی، جذب سرمایه‌گذاری، توسعه زیرساخت‌ها، تسهیل کسب‌وکار و ایجاد اشتغال) طراحی شد.

ابزار گردآوری داده‌ها (بخش کمی)

ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه‌ای بسته و چندگزینه‌ای بود که شاخص‌های توسعه اقتصادی محلی و نقش فرمانداری‌ها را در پنج حوزه اصلی می‌سنجید. روایی پرسشنامه به وسیله خبرگان و متخصصان مدیریت دولتی و توسعه اقتصادی تأیید و پایایی آن از طریق ضریب آلفای کرونباخ محاسبه گردید.

ابزار گردآوری داده‌ها (بخش کیفی)

در بخش کیفی، داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۱۵ نفر از مدیران، کارشناسان ارشد، و ذی‌نفعان و خبرگان محلی گردآوری شد. هدف این بخش، ارزیابی عمیق‌تر عملکرد فرمانداری‌ها از منظر کیفی بود؛ به‌ویژه در حوزه‌هایی مانند هماهنگی نهادی، محدودیت‌های سازمانی، شفافیت و پاسخگویی. مصاحبه‌ها با روش تحلیل مضمون مورد بررسی قرار گرفتند.

روش‌های تحلیل داده‌ها

- در بخش کمی: داده‌های گردآوری شده با بهره‌گیری از نرم‌افزار SPSS و از طریق آمار توصیفی (میانگین، انحراف معیار، فراوانی) و آمار استنباطی (آزمون تی تک‌نمونه‌ای، تحلیل واریانس و ضریب همبستگی) تحلیل شد.

- در بخش کیفی: داده‌های مصاحبه‌ها پس از کدگذاری باز، محوری و انتخابی، در قالب مضامین اصلی و فرعی سازمان‌دهی و تحلیل شدند.

چرایی گزینش روش آمیخته

روش آمیخته این امکان را فراهم می‌آورد که یافته‌های کمی (بررسی شاخص‌های توسعه) با داده‌های کیفی (ارزیابی عمیق دیدگاه‌ها و تجربه‌ها) اعتبارسنجی و تکمیل شوند. به این ترتیب، نتایج پژوهش نه تنها وضعیت موجود توسعه اقتصادی را نشان می‌دهد، بلکه عوامل نهادی و مدیریتی مؤثر بر آن را نیز آشکار می‌سازد.

معرفی محدوده مورد مطالعه

استان بوشهر در جنوب غرب ایران واقع گردیده است. این استان از شمال به استان‌های خوزستان و کهگیلویه و بویراحمد، از جنوب به خلیج فارس و استان هرمزگان، از شرق به استان فارس و از غرب به خلیج فارس محدود بوده و با ۹۱۶/۳۴ کیلومتر مرز آبی/نوار مرزی و ۷۰۷ کیلومتر مرز دریایی، طولانی‌ترین همسایگی را با آب‌های نیلگون خلیج فارس دارد. استان بوشهر با ۲۳۱۶۷/۴۶ کیلومتر مربع وسعت، حدود ۴/۱ درصد از مساحت کل کشور را به خود اختصاص داده و از این لحاظ، هفدهمین استان کشور به شمار می‌آید. (سالنامه آماری استان بوشهر، ۱۴۰۰) با توجه به شکل (۲) استان بوشهر در سال ۱۴۰۰، دارای ۱۰ شهرستان به نام‌های "بوشهر"، "تنگستان"، "جم"، "دشتستان"، "دشتی"، "دیر"، "دیلم"، "عسلویه"، "کنگان" و "گناوه"، ۴۰ شهر، ۴۴ دهستان و ۲۷ بخش است. در میان شهرستان‌های استان، شهرستان دشتستان با ۶۳۲۷ کیلومتر مربع، بیشترین و شهرستان عسلویه با ۴۶۵ کیلومتر مربع، کمترین مساحت استان را به خود اختصاص داده‌اند. جمعیت کل استان در سرشماری سال ۱۳۹۵ به ۱۱۶۳۴۰۰ نفر بالغ گردیده که از این تعداد ۷۱/۹ درصد در نقاط شهری و ۲۸/۱ درصد در نقاط روستایی ساکن بوده‌اند.

جدول ۲. مشخصات عمومی و جمعیتی شهرستان‌های سه‌گانه مورد مطالعه

شهرستان	مساحت	جمعیت	درصد شهرنشینی	درصد روستائیشینی	نرخ رشد
دشتستان	۶۳۲۷	۲۵۲۰۴۷	۶۷/۹	۳۲/۱	۹/۱
عسلویه	۷۴۵	۷۳۹۵۸	۴۳/۸	۵۶	۲/۴
گناوه	۱۸۸۹	۱۰۲۴۸۴	۷۷/۸	۲۲	۲/۵
استان	۲۷۶۵۳	۱۱۶۳۴۰۰	۷۳/۶	۲۶	۲/۴

مأخذ: سالنامه آماری استان بوشهر، ۱۴۰۳



نقشه ۱. نقشه سیاسی استان بوشهر



نقشه ۲: نقشه استان بوشهر به تفکیک شهرستان و نیز موقعیت آن در سرزمین ایران

یافته‌های پژوهش

در بخش نخست، آمار یا یافته‌های توصیفی اطلاعات پاسخگویان بر پایه متغیرهای گوناگون جنس، سن، تحصیلات و غیره ارایه می‌شود. دریافت و ارایه این آمار از پاسخگویان نشان می‌دهد که پژوهش، چه افرادی را با چه ویژگی‌هایی مورد بررسی قرار داده است؛ چرا که هر کدام از این موارد در دقت پاسخگویی و آگاهی از جامعه نمونه تاثیرگذار بوده، به تعمیم‌دادن نتایج کمک می‌نماید؛ بنابراین هر چه افراد از گروه‌های گوناگون و بر پایه متغیرهای گوناگون، مورد مطالعه قرار گرفته باشند، بهتر می‌توانند نماینده جامعه آماری باشند.

۱. ویژگی‌های توصیفی (جمعیت‌شناختی)

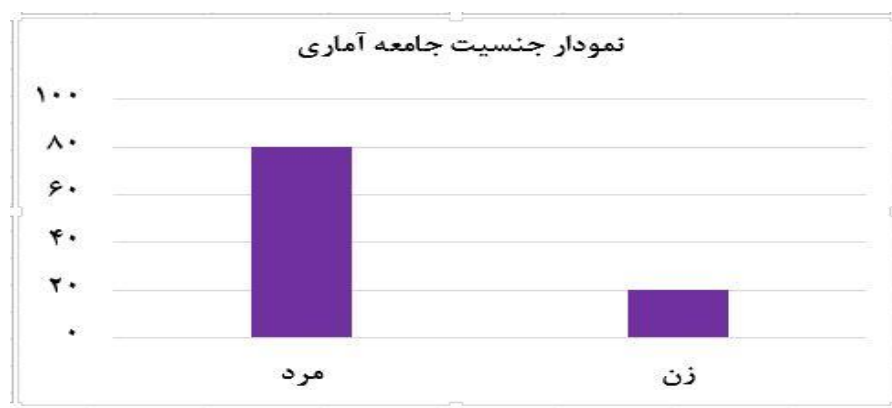
۱-۱. توزیع نمونه بر پایه متغیر جنس

بررسی توصیفی متغیر جنس، نشان می‌دهد که ۸۰/۰ درصد نمونه از گروه مردان و ۲۰/۰ درصد نیز از گروه زنان هستند. این توزیع نسبتاً مطلوب، می‌تواند در تعمیم‌دادن نتایج نمونه به جامعه آماری مؤثر بوده، دقت اطلاعات را نیز افزایش دهد. این ترکیب نشان‌دهنده جامعه‌ای متنوع و نسبتاً آگاه به مسائل اداری و توسعه‌ای است که می‌تواند دیدگاه‌های معتبر در خصوص نقش فرمانداری‌ها ارائه دهد.

جدول ۳. بررسی توزیع فراوانی متغیر جنسیت

جنسیت	فراوانی	درصد
مرد	۸۰	۸۰/۰
زن	۲۰	۲۰/۰
جمع	۱۰۰	۱۰۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳



نمودار ۱. نمودار بررسی توزیع متغیر جنس

۲-۱. توزیع نمونه بر پایه متغیر سن

بر پایه آمار ارایه شده، میانگین سنی نمونه مطالعه‌شده، ۴۰ سال است. علاوه بر این، سن بیشینه برابر با ۵۷ و سن کمینه نمونه، برابر با ۲۴ سال بوده است. یافته‌ها همچنین نشان می‌دهد که رده‌های سنی در ۴ طبقه بخش‌بندی شده است و بر پایه این طبقه‌بندی، بیشترین جمعیت نمونه، مربوط به طبقه ۳۱-۴۰ سال با ۴۵ نفر یعنی ۴۴/۰ درصد نمونه

است و کمترین نیز مربوط به طبقه بالای ۶۰-۵۰ سال با ۱۰ نفر یعنی ۱۰٪ درصد است. توزیع سنی نمونه نیز از پراکندگی نسبتاً مناسبی برخوردار است و این موضوع به دقت بالای اطلاعات کمک می نماید.

جدول ۴. بررسی توزیع فراوانی متغیر سن

سن (سال)	فراوانی	درصد
۳۰-۲۰	۱۳	۱۳٪
۴۰-۳۱	۴۴	۴۴٪
۵۰-۴۱	۳۳	۳۳٪
۶۰-۵۰	۱۰	۱۰٪
جمع	۱۰۰	۱۰۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳



نمودار ۳. بررسی توزیع متغیر سن

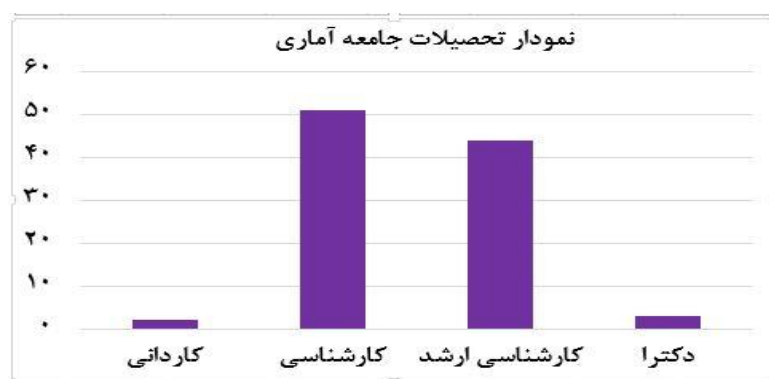
۳-۱. توزیع نمونه برپایه متغیر سطح تحصیلات

بررسی متغیر "تحصیلات" نشان می‌دهد که بیشترین سطح تحصیلات افراد مربوط به تحصیلات کارشناسی با ۵۱٪ درصد و کمترین میزان، مربوط به تحصیلات کاردانی است. گروه کارشناسی ارشد نیز با ۴۴٪ درصد از تحصیلات، در رتبه دوم این اولویت‌بندی قرار گرفته است. بررسی وضعیت سطح تحصیلات نشان می‌دهد که از تمامی گروه‌ها از نظر تحصیلات، دیدگاه‌ها گردآوری شده و این متغیر از توزیع مطلوبی برخوردار بوده است؛ چرا که گردآوری داده‌ها از همگی افراد با سطح تحصیلات گوناگون می‌تواند بسیار مفید باشد و به تعمیم بهتر نتایج نمونه به جامعه آماری و نتیجه‌گیری نیز کمک نماید.

جدول ۵. بررسی توزیع فراوانی متغیر سطح تحصیلات

تحصیلات	فراوانی	درصد
کاردانی	۲	۲٪
کارشناسی	۵۱	۵۱٪
کارشناسی ارشد	۴۴	۴۴٪
دکتر	۳	۳٪
جمع	۱۰۰	۱۰۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳



نمودار ۴. بررسی توزیع متغیر سطح تحصیلات

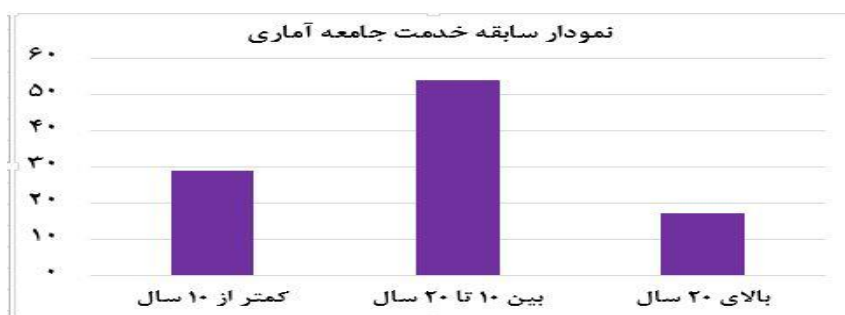
۴-۱. توزیع نمونه بر پایه متغیر پیشینه خدمت

بررسی توزیع فراوانی متغیر پیشینه خدمت جامعه آماری نشان می‌دهد که افرادی که میان ۱۰ تا ۲۰ سال پیشینه خدمت دارند، با ۵۴ نفر یعنی ۵۴/۰ درصد، بیشترین جامعه آماری را تشکیل می‌دهند. ۲۹/۰ درصد جامعه نمونه نیز کمتر از ۱۰ سال پیشینه خدمت دارند؛ ۱۷/۰ درصد افراد نیز، دارای بیش از ۲۰ سال پیشینه خدمتی هستند.

جدول ۶. بررسی توزیع فراوانی متغیر پیشینه خدمت

پیشینه خدمت	فراوانی	درصد
کمتر از ۱۰ سال	۲۹	۲۹/۰
۱۰-۲۰ سال	۵۱	۵۴/۰
بالای ۲۰ سال	۱۷	۱۷/۰
جمع	۱۰۰	۱۰۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳



نمودار ۵. بررسی توزیع متغیر پیشینه خدمت

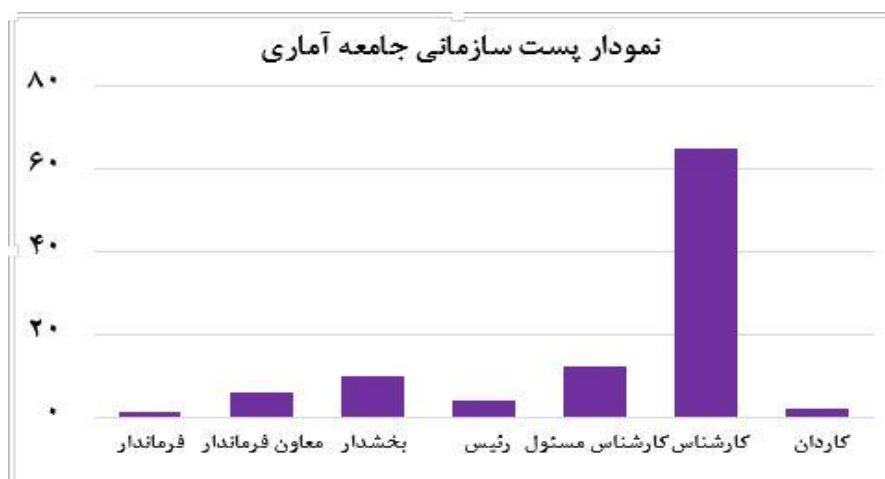
۵-۱. توزیع نمونه بر پایه متغیر پست/سمت سازمانی

بر پایه نتایج جدول ۷ مشاهده می‌شود که در توزیع نمونه آماری بر پایه پست/سمت سازمانی، بیشتر افراد در پست کارشناس با ۶۵/۰ درصد قرار دارند. در مرتبه دوم پست سازمانی، ۱۲ درصد کارشناس مسؤول قرار دارند. ۱۰ نفر یعنی ۱۰ درصد افراد دارای پست سازمانی بخشدارند. ۶ درصد در سمت معاون فرماندار و ۴ نفر/درصد نیز در سمت رییس اداره/گروه جای دارند.

جدول ۷. توزیع نمونه بر پایه پست سازمانی

پست سازمانی	فراوانی	درصد
فرماندار	۱	۱/۰
معاون فرماندار	۶	۶/۰
بخشدار	۱۰	۱۰/۰
رئیس اداره/ گروه	۴	۴/۰
کارشناس مسئول	۱۲	۱۲/۰
کارشناس	۶۵	۶۵/۰
کاردان	۲	۲/۰
جمع	۱۰۰	۱۰۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳



نمودار ۶. بررسی نمونه بر پایه پست سازمانی

۲. بررسی شاخص توسعه اقتصادی

۲-۱. بررسی توصیفی شاخص توسعه اقتصادی (به صورت کلی)

"شاخص توسعه اقتصادی" بر پایه ۱۵ پرسش به شرح جدول ۸ بررسی شده است. همان گونه که ملاحظه می‌شود، میانگین کل مقیاس برابر ۳/۵۷ و به علاوه انحراف معیار مقیاس نیز ۰/۸۳۱ بوده که نشان دهنده پراکندگی زیاد مشاهده‌ها در اطراف میانگین است. میزان بیشتر از ۲۰ درصد (۲۰٪) برای ضریب تغییرات مؤید همین مطلب است. با دقت در جدول زیر مشخص می‌شود که از میان گویه‌های تشکیل دهنده شاخص توسعه اقتصادی، بیشترین میانگین مربوط به گویه "پیگیری، هماهنگی و نظارت بر اقدامات و فعالیت‌های عمرانی زیرساختی به وسیله دستگاه‌های اجرایی مانند برق‌کشی، آبرسانی و گازکشی" (۴/۳۴) و کمترین آن مربوط به گویه "هماهنگی و نظارت بر تقویت و گسترش فعالیت‌های معدنی در منطقه" (۲/۹۳) است. همچنین بالاترین ضریب تغییرات مربوط به گویه "هماهنگی و نظارت بر تقویت و گسترش فعالیت‌های معدنی در منطقه" (۴۶/۰۷ درصد) و پایین‌ترین آن مربوط به گویه "پیگیری، هماهنگی و نظارت بر اقدامات و فعالیت‌های عمرانی زیرساختی به وسیله دستگاه‌های اجرایی مانند برق‌کشی، آبرسانی و گازکشی (۲۱/۰۱ درصد) بوده است.

همچنین بالاترین انحراف معیار را گویه "هماهنگی و نظارت بر تقویت و گسترش فعالیت‌های معدنی در منطقه" (۱/۳۵) و پایین‌ترین آن را "پیگیری، هماهنگی و نظارت بر اقدامات و فعالیت‌های عمرانی زیرساختی به‌وسیله دستگاه‌های اجرایی مانند برق‌کشی، آبرسانی و گازکشی (۰/۹۱۲) دارا بوده است. در کل گویه‌های شاخص توسعه اقتصادی دارای پراکندگی نسبتاً زیاد مشاهده‌ها در حوالی میانگین هستند. میانگین همه گویه‌های شاخص توسعه اقتصادی، بالاتر از حد متوسط بوده، شرایط موجود، نشان‌دهنده وضعیت مطلوب شاخص توسعه اقتصادی است. نتایج کلی، تبیین‌کننده وضعیت مطلوب شاخص توسعه اقتصادی از دیدگاه جامعه نمونه نسبت به فرمانداری‌ها بوده است. همچنین نتایج جدول ۸ نشان می‌دهد، در شاخص توسعه اقتصادی رضایت نسبی از سوی جامعه آماری این پژوهش مشاهده می‌شود.

جدول ۸. بررسی توصیفی توسعه اقتصادی

پرسش‌ها	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات
هماهنگی و نظارت بر راه‌اندازی، تقویت و گسترش فعالیت کارگاه‌های صنعتی در منطقه (ISI)	۳/۵۱	۱/۱۶	۳۳/۰۴
هماهنگی و نظارت بر تقویت و گسترش فعالیت‌های معدنی در منطقه (MSI)	۲/۹۳	۱/۳۵	۴۶/۰۷
هماهنگی و نظارت بر تقویت و گسترش فعالیت‌های کشاورزی و باغی (ASI)	۳/۵۱	۱/۱۵	۳۲/۷۶
هماهنگی و نظارت بر تقویت و گسترش فعالیت‌های دامداری و دامپروری (LPI)	۳/۵۴	۱/۱۵	۳۲/۴۸
هماهنگی و نظارت بر تقویت و گسترش فعالیت‌های بازرگانی و تجاری (TC1)	۳/۳۷	۱/۰۹	۳۲/۳۴
هماهنگی و نظارت بر حفاظت و حراست از میراث فرهنگی و تاریخی شهرستان (TSI2)	۳/۴۶	۱/۱۷	۳۳/۸۱
پیگیری و نظارت بر ایجاد و گسترش امکانات رفاهی، تفریحی و اقامتی برای گردشگران (TSI3)	۳/۶۰	۱/۰۷	۲۹/۷۲
پیگیری و نظارت بر تقویت و گسترش فعالیت‌های گردشگری در منطقه (TSI4)	۳/۶۰	۱/۰۷	۲۹/۷۲
پیگیری، هماهنگی و نظارت بر اقدامات و فعالیت‌های عمرانی زیرساختی به‌وسیله دستگاه‌های اجرایی، مانند برق‌کشی، آبرسانی و گازکشی (II1)	۴/۳۴	۰/۹۱۲	۲۱/۰۱
پیگیری، هماهنگی و نظارت بر ساخت و بهسازی جاده‌ها (II2)	۴/۰۷	۱/۲۱	۲۹/۷۲
پیگیری، هماهنگی و نظارت بر ایجاد بوستان (پارک)‌ها و فضاهای سبز، خیابان‌کشی و ... در جهت تغییرات عمرانی شهر به‌وسیله شهرداری (II3)	۳/۹۶	۱/۰۷	۲۷/۰۲
پیگیری و هماهنگی جهت رفع مشکلات مربوط به امور بازرگانی و تجاری (TC2)	۳/۵۳	۱/۰۴	۲۹/۴۶
پیگیری و هماهنگی در جهت جذب سرمایه و سرمایه‌گذار جهت ایجاد شغل پایدار برای اهالی منطقه (PSI)	۳/۲۲	۱/۱۳	۳۵/۰۹
پیگیری و هماهنگی جهت گسترش فضای شغلی و کاری (E1)	۳/۴۴	۱/۱۳	۳۲/۸۴
پیگیری و هماهنگی جهت برطرف‌شدن مشکلات شغلی اهالی (E2)	۳/۶۱	۱/۱۷	۳۲/۴۰
کل مقیاس (توسعه اقتصادی)	۳/۵۷	۰/۸۳۱	۲۳/۲۷

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

۲-۲. بررسی توصیفی شاخص توسعه اقتصادی (مقایسه‌ای)

نتایج جدول ۹ نشان می‌دهد که بیشترین میانگین در شاخص توسعه اقتصادی مربوط به "فرمانداری شهرستان عسلویه" و کمترین میانگین مربوط به "فرمانداری شهرستان گناوه" است. همان‌گونه که در جدول زیر مشاهده می‌شود، در زیرشاخص‌های توسعه اقتصادی، از دیدگاه جامعه نمونه، فرمانداری هر سه شهرستان عملکرد نسبتاً مناسبی داشته‌اند. "میزان سرمایه‌گذاری برای ایجاد زیرساخت‌ها" در شهرستان دشتستان بیشترین میانگین ($4/10$)، و کمترین میانگین مربوط به زیرشاخص "ایجاد تسهیلات برای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی" ($3/00$)؛ در شهرستان گناوه، "میزان اشتغال" بیشترین میانگین ($3/89$) و کمترین میانگین مربوط به زیرشاخص "میزان سرمایه‌گذاری برای ایجاد زیرساخت‌ها" بیشترین میانگین ($4/52$) و کمترین میانگین مربوط به زیرشاخص "میزان سرمایه‌گذاری در بخش معدن" ($3/08$) بوده است. در مجموع در شاخص توسعه اقتصادی، عملکرد فرمانداری عسلویه نسبت به فرمانداری‌های دیگر بهتر بوده است. این نتایج نشان‌دهنده تفاوت‌های منطقه‌ای در نقش سیاست‌گذارانه فرمانداری‌هاست: عسلویه به دلیل صنایع نفت و گاز، عملکرد مطلوب‌تری داشته، در حالی که گناوه در حوزه سرمایه‌گذاری و تنوع بخشی اقتصادی با چالش بیشتری رو به روست.

جدول ۹. بررسی توصیفی شاخص توسعه اقتصادی و زیرشاخص‌ها

میانگین متغیرها			شاخص و زیرشاخص‌ها
عسلویه	گناوه	دشتستان	
۳/۶۵	۳/۲۹	۳/۵۷	میزان سرمایه‌گذاری در بخش صنعت
۳/۰۸	۲/۵۰	۳/۰۵	میزان سرمایه‌گذاری در بخش معدن
۳/۳۴	۳/۱۲	۳/۷۷	سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی
۳/۳۹	۳/۴۵	۳/۶۶	میزان سرمایه‌گذاری در بخش دام و طیور و آبزیان
۳/۹۷	۳/۳۶	۳/۴۸	میزان سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری
۴/۵۲	۳/۸۰	۴/۱۰	میزان سرمایه‌گذاری برای ایجاد زیرساخت‌ها
۳/۷۶	۳/۵۴	۳/۲۸	بازرگانی و تجارت
۳/۷۸	۳/۲۵	۳/۰۰	ایجاد تسهیلات برای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی
۴/۳۲	۳/۹۰	۴/۰۲	میزان اشتغال
۳/۷۵	۳/۳۵	۳/۵۴	شاخص کل: توسعه اقتصادی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

۳-۲. بررسی استنباطی شاخص توسعه اقتصادی

برای ارزیابی شاخص توسعه اقتصادی از ۱۵ پرسش بهره برده شده که با به‌کارگیری آزمون تی تک‌نمونه‌ای مورد ارزیابی قرار گرفت. تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده جدول ۱۰ نشان می‌دهد که میانگین همه پرسش‌ها و خود شاخص توسعه اقتصادی به جز پرسش‌های "هماهنگی و نظارت بر تقویت و گسترش فعالیت‌های مدنی در منطقه" (MSI) و "پیگیری و هماهنگی در جهت جذب سرمایه و سرمایه‌گذار جهت ایجاد شغل پایدار برای اهالی منطقه" (PSI) که در حد متوسط هستند، در موارد دیگر میانگین پرسش‌ها بالاتر از حد متوسط بوده، رضایتمندی قابل قبولی در شاخص توسعه

اقتصادی وجود دارد. مقدار خطای آلفای (Sig) یا همان سطح معنی‌داری آزمون تی برای همه گویه‌ها برابر با ۰/۰۰۰ است. از آنجا که این میزان خطا، از میزان خطای قابل قبول برای آزمون یعنی از ۰/۰۵ کمتر است، در نتیجه می‌توان استدلال کرد که تفاوت میزان رضایت مشاهده برای این سنج‌ها با حد متوسط رضایتمندی به حدی است که در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنی‌دار است. نتایج کلی شاخص توسعه اقتصادی نشان می‌دهد که فرمانداری‌ها در این زمینه شرایط نسبتاً مطلوبی را برای توسعه اقتصادی شهرستان‌های خود رقم زده‌اند.

جدول ۱۰. نتایج آزمون تی تک‌نمونه‌ای شاخص توسعه اقتصادی

نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای (حد وسط ۳)						توسعه اقتصادی
وضعیت گویه	سطح معنی‌داری	حد بالا	حد پایین	مقدار t	میانگین	
خوب	۰/۰۰۰	۰/۷۴۱	۰/۲۷۸	۴/۳۶	۳/۵۱	هماهنگی و نظارت بر راه‌اندازی، تقویت و گسترش فعالیت کارگاه‌های صنعتی در منطقه (ISI)
متوسط	۰/۶۰۵	۰/۱۹۷	۰/۳۳۷	۰/۵۱۸	۲/۹۳	هماهنگی و نظارت بر تقویت و گسترش فعالیت‌های معدنی در منطقه (MSI)
خوب	۰/۰۰۰	۰/۷۳۸	۰/۲۸۱	۴/۳۴	۳/۵۱	هماهنگی و نظارت بر تقویت و گسترش فعالیت‌های کشاورزی و باغی (ASI)
خوب	۰/۰۰۰	۰/۷۵۹	۰/۲۲۰	۴/۸۸	۳/۵۴	هماهنگی و نظارت بر تقویت و گسترش فعالیت‌های دامداری و دامپروری (LPI)
خوب	۰/۰۰۰	۰/۵۸۷	۰/۱۵۲	۳/۳۷	۳/۳۷	هماهنگی و نظارت بر تقویت و گسترش فعالیت‌های بازرگانی و تجاری (TC1)
خوب	۰/۰۰۰	۰/۶۹۳	۰/۲۲۶	۳/۹۱	۳/۴۶	هماهنگی و نظارت بر حفاظت و حراست از میراث فرهنگی و تاریخی شهرستان (TSI2)
خوب	۰/۰۰۰	۰/۸۱۲	۰/۳۸۷	۵/۵۹	۳/۶۰	پیگیری و نظارت بر ایجاد و گسترش امکانات رفاهی، تفریحی و اقامتی برای گردشگران (TSI3)
خوب	۰/۰۰۰	۰/۸۲۲	۰/۳۷۷	۵/۳۶	۳/۶۰	پیگیری و نظارت بر تقویت و گسترش فعالیت‌های گردشگری در منطقه (TSI4)
خوب	۰/۰۰۰	۱/۵۲	۱/۱۵	۱۴/۶	۴/۳۴	پیگیری، هماهنگی و نظارت بر اقدامات و فعالیت‌های عمرانی زیرساختی بوسیله دستگاه‌های اجرایی مانند برق، آبرسانی و گازکشی (II1)
خوب	۰/۰۰۰	۱/۱۹	۰/۸۴۷	۹/۵۴	۴/۰۷	پیگیری، هماهنگی و نظارت بر ساخت و بهسازی جاده‌ها (II2)
خوب	۰/۰۰۰	۱/۱۷	۰/۷۴۷	۸/۹۵	۳/۹۶	پیگیری، هماهنگی و نظارت بر ایجاد بوستان (پارک)‌ها و فضاهای سبز، خیابان کشی و ... در جهت تعمیرات عمرانی شهر بوسیله شهرداری (II3)
خوب	۰/۰۰۰	۰/۷۳۸	۰/۳۲۱	۵/۰۵	۳/۵۳	پیگیری و هماهنگی جهت رفع مشکلات مربوط به امور تجاری (TC2)
متوسط	۰/۰۵۵	۰/۴۴۴	۰/۰۰۴	۱/۹۴	۳/۲۲	پیگیری و هماهنگی در جهت جذب سرمایه و سرمایه‌گذار جهت ایجاد شغل پایدار واسه اهالی منطقه (PSI)
خوب	۰/۰۰۰	۰/۶۶۴	۰/۲۱۵	۳/۸۹	۳/۴۴	پیگیری و هماهنگی جهت گسترش فضای شغلی و کاری (E1)
خوب	۰/۰۰۰	۰/۸۴۲	۰/۳۷۷	۵/۲۰	۳/۶۱	پیگیری و هماهنگی جهت برطرف شدن مشکلات شغلی اهالی (E2)
خوب	۰/۰۰۰	۰/۷۴۴	۰/۴۱۴	۶/۹۶	۳/۵۷	کل مقیاس (توسعه اقتصادی)

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

تحلیل مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با مدیران، کارشناسان، و ذینفعان و خبرگان محلی، سه مضمون اصلی را آشکار ساخت:

۱. **محدودیت‌های نهادی:** کمبود منابع مالی پایدار و تمرکزگرایی شدید، استقلال تصمیم‌گیری فرمانداری‌ها را کاهش داده است.
۲. **نقش تسهیل‌گری:** بسیاری از مصاحبه‌شوندگان اذعان داشتند که فرمانداری‌ها در صدور مجوزها، هماهنگی میان دستگاه‌ها و رفع موانع سرمایه‌گذاری نقش کلیدی داشته‌اند.
۳. **چالش شفافیت و اعتماد عمومی:** ضعف در پاسخگویی و اطلاع‌رسانی، موجب کاهش اعتماد مردم و مشارکت بخش خصوصی شده است.

ترکیب یافته‌های کمی و کیفی

یافته‌های کمی نشان داد که فرمانداری‌ها در حوزه‌هایی مانند زیرساخت‌ها، اشتغال و خدمات عمومی، عملکرد نسبتاً مطلوبی دارند. در برابر، یافته‌های کیفی بر مشکلات نهادی، ضعف شفافیت و ناکافی بودن استقلال مالی تأکید داشت. ترکیب این دو دسته داده، نشان می‌دهد که نقش سیاست‌گذارانه فرمانداری‌ها در توسعه اقتصادی مثبت، اما ناکافی است؛ آن‌ها توانسته‌اند، بستری برای رشد فراهم کنند، اما برای دستیابی به توسعه پایدار، نیازمند اصلاحات نهادی و مدیریتی هستند.

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف بررسی و ارزیابی نقش سیاست‌گذارانه فرمانداری‌ها در توسعه اقتصادی شهرستان‌ها در سه شهرستان گزینش شده استان بوشهر انجام شد. یافته‌ها نشان داد که فرمانداری‌ها، به‌عنوان نهادهای میانی میان دولت مرکزی و نهادهای محلی، دارای جایگاهی راهبردی در فرآیند سیاست‌گذاری توسعه منطقه‌ای هستند. آن‌ها نه تنها مجری سیاست‌های کلان ملی‌اند، بلکه می‌توانند با ابتکار عمل، هماهنگی نهادی و اتخاذ رویکردی توسعه‌محور، بر ارتقای ظرفیت‌های اقتصادی محلی و ایجاد شرایط پایدار رشد و رفاه اقتصادی اثرگذار باشند.

ترکیب داده‌های کمی و کیفی نشان داد که تصویر فرمانداری‌ها از منظر توسعه اقتصادی دوگانه است: از یک سو، در شاخص‌های کمی مانند توسعه زیرساخت‌ها و افزایش اشتغال، عملکردی بالاتر از حد متوسط داشتند؛ و از سوی دیگر، یافته‌های کیفی بر مشکلات نهادی، کمبود استقلال مالی و ضعف در شفافیت و اعتماد عمومی تأکید داشتند. بر پایه تحلیل‌های انجام‌شده، سه مسیر اصلی اثرگذاری فرمانداری‌ها بر توسعه اقتصادی شناسایی شد:

۱. **ایجاد هماهنگی نهادی و بین‌بخشی:** فرمانداری‌ها هنگامی نقش توسعه‌ای مؤثری دارند که بتوانند میان شوراهای محلی، شهرداری‌ها، دستگاه‌های بخشی و بخش خصوصی ارتباط مؤثر برقرار کنند (یوسفی و همکاران، ۱۳۹۷: ۷۲؛ میرزایی و احمدی، ۱۳۹۸: ۲۴). ضعف در این حوزه به اتلاف منابع و موازی‌کاری می‌انجامد (خدامرادی و حسن‌زاده، ۱۴۰۰: ۵۹).
۲. **تسهیل سرمایه‌گذاری و حمایت از کارآفرینی:** یافته‌های کمی و کیفی هر دو نشان دادند که فرمانداری‌ها در فراهم کردن زیرساخت‌ها و پشتیبانی از کسب‌وکارهای کوچک و متوسط نقش مثبتی دارند، اما در جذب

سرمایه‌گذاری پایدار و ایجاد اشتغال بلندمدت، همچنان با چالش روبه‌رو هستند (موسوی و همکاران، ۱۳۹۹: ۸۷؛ دهقانی و زارع، ۱۴۰۰: ۲۶).

۳. توسعه زیرساخت‌های اقتصادی و اجتماعی: فرمانداری‌ها به‌ویژه در حوزه عمرانی (راه، انرژی، خدمات شهری) موفق‌تر عمل کرده‌اند، ولی در حوزه‌هایی مانند شفافیت نهادی و خدمات اجتماعی گسترده‌تر، عملکرد، نیازمند بهبود است (منصوری و همکاران، ۱۴۰۳: ۲۳؛ فلاحتی و حیدریان، ۱۳۹۷: ۱۴۷).

مطالعات بین‌المللی نیز این یافته‌ها را تقویت می‌کنند. پژوهش‌هایی در اسپانیا، چین و کانادا نشان داده‌اند که "تمرکززدایی مالی"، "سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها"، "نوآوری محلی" و "ایجاد محیط‌های شفاف"، از عوامل کلیدی اثرگذاری دولت‌های محلی بر توسعه اقتصادی هستند.. (Martínez-Vazquez & Lago-Peñas, 2022; Zhang et al., 2024; Buchanan et al., 2021) همچنین در کشورهای آفریقایی مانند تانزانیا، گزارش شده که مقامات محلی با ارایه تسهیلات مالی و بهبود خدمات عمومی می‌توانند پیشران توسعه باشند. (Rugiyamu et al., 2021)

نتیجه‌گیری نهایی این پژوهش آن است که فرمانداری‌ها در ایران، و به‌ویژه در استان بوشهر، هنوز از همه ظرفیت بالقوه خود بهره‌مند نشده‌اند. تمرکزگرایی شدید، کمبود منابع مالی پایدار، ضعف شفافیت نهادی و کمبود نیروی انسانی متخصص، موانع اصلی در مسیر ایفای نقش سیاست‌گذارانه توسعه‌ای آن‌هاست. در برابر تجربه کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه نشان می‌دهد که فرمانداری‌ها و دولت‌های محلی هنگامی بیشترین اثرگذاری را در سیاست‌گذاری توسعه‌ای دارند که:

- از استقلال مالی و منابع درآمدی پایدار برخوردار باشند،
- به ظرفیت نهادی و منابع انسانی متخصص مجهز باشند،
- پیوند دوسویه با جامعه محلی و بخش خصوصی برقرار کنند،
- و در عین پابندی به سیاست‌های ملی، امکان نوآوری و انعطاف‌پذیری در سطح محلی داشته باشند.

پیشنهادهای سیاستی

یافته‌های این پژوهش نشان داد که فرمانداری‌ها در سیاست‌گذاری و خط‌مشی‌گذاری توسعه اقتصادی شهرستان‌ها نقش مؤثری دارند، اما برای ایفای کارکردی توسعه‌محور، نیازمند اصلاحات و تقویت نهادی هستند. بر این پایه، مجموعه‌ای از پیشنهاد‌های سیاستی در سه برش زمانی زیر پیشنهاد می‌شود:

۱. کوتاه‌مدت (۱ تا ۲ سال)

- ارتقای شفافیت و پاسخگویی: ایجاد سامانه‌های الکترونیکی برای ثبت و پیگیری مجوزها، گزارش‌دهی عمومی درباره طرح‌های توسعه‌ای و دسترسی آزاد به اطلاعات.
- توانمندسازی منابع انسانی: برگزاری دوره‌های آموزشی کوتاه‌مدت برای کارکنان فرمانداری‌ها در حوزه مدیریت پروژه، جذب سرمایه‌گذاری و مشارکت مردمی.
- تقویت هماهنگی بین‌بخشی: تشکیل کارگروه‌های مشترک میان فرمانداری، شهرداری و شوراهای شهر و روستا، به‌منظور جلوگیری از موازی‌کاری.

- بهبود خدمات عمومی فوری: تمرکز بر رفع مشکلات ملموس در حوزه آب، برق، راه و خدمات شهری که مستقیماً بر رضایت عمومی تأثیرگذارند.

۲. میان‌مدت (۳ تا ۵ سال)

- ایجاد صندوق‌های توسعه محلی: طراحی سازوکارهای مالی پایدار برای تأمین منابع درآمدی فرمانداری‌ها، از طریق مالیات‌های محلی، عوارض یا مشارکت بخش خصوصی.
- توسعه زیرساخت‌های کلیدی: سرمایه‌گذاری در راه‌های ارتباطی، اینترنت پرسرعت و شبکه‌های انرژی به‌عنوان پیش‌شرط جذب سرمایه‌گذاران.
- ترویج کارآفرینی و اشتغال پایدار: پشتیبانی از کسب‌وکارهای کوچک و متوسط، با اعطای تسهیلات مالی و ارائه خدمات مشاوره‌ای.
- گسترش ظرفیت‌های نهادی: ارتقای ساختار سازمانی فرمانداری‌ها برای ایفای نقش فعال‌تر در برنامه‌ریزی و توسعه منطقه‌ای.

۳. بلندمدت (۵ تا ۱۰ سال)

- تمرکززدایی مالی و نهادی: واگذاری اختیارات گسترده‌تر به فرمانداری‌ها برای برنامه‌ریزی و تخصیص منابع، در چارچوب سیاست‌های ملی.
- نهادینه‌سازی حکمرانی مشارکتی: ایجاد بسترهای قانونی و نهادی برای مشارکت فعال جامعه مدنی، بخش خصوصی و شوراهای محلی در سیاست‌گذاری و نظارت.
- تنوع‌بخشی اقتصادی: کاهش وابستگی شهرستان‌ها به بخش‌های تک‌محصولی (مانند نفت و گاز در عسلویه) و توسعه هم‌زمان کشاورزی نوین، شیلات، گردشگری و صنایع خلاق.
- تقویت تاب‌آوری منطقه‌ای: طراحی و اجرای راهبردهای کلان برای مقابله با بحران‌هایی همچون نوسان‌های بازار نفت، تغییرات اقلیمی و مهاجرت‌های جمعیتی.

References

1. Anderson, Deborah M., Goel, Rajeev K., & Grizzle, Gloria. (2019). Organizational structure, management processes, and local economic development performance. *Public Administration Review*, 79(4), 543–553. <https://doi.org/10.1111/puar.13074>##
2. Bardhan, P. (2002). Decentralization of governance and development. *Journal of Economic Perspectives*, 16(4), 185–205. <https://doi.org/10.1257/089533002320951037>##
3. Buchanan, James, Sharma, Rajesh, & Wilson, Scott. (2021). Local governments and infrastructure investment in rural Canada: Implications for economic development. *Journal of Rural Studies*, 82, 245–256. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2021.01.015>##
4. Dehghani, Mohammad and Zare, Hossein. (1400). Analysis of the effect of government support policies on the development of small and medium-sized businesses (case study: Fars province counties). *Development and Transformation Management Research*, 2(4),

- 73 – 55. [Persian]##
5. Faguet, J. P. (2014). Decentralization and governance. *World Development*, 53, 2–13. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2013.01.002>##
 6. Khodamoradi, Tayyebah and Hassanzadeh, Mahnaz. (1400). Investigating the governance structure of sustainable development in deprived areas of Iran using social network analysis. *Public Policy Quarterly*, 7(3), 115- 99. [Persian]##
 7. Mansouri, Saeed Ahmad, Afagh, Seyed Mohammad, Sadeghi-Amarabadi, Behzad, Fazman, Hadi, Andish, Yaser, and Bouzaghi, Amir. (1403). The role of the government and large local companies in income distribution: A case study of Khuzestan province, *Iranian Economic Research*, 29(98), 198- 233. [Persian]##
 8. Martínez-Vazquez, Jorge, & Lago-Peñas, Santiago. (2022). Fiscal decentralization, economic growth, and human development. *Cogent Economics & Finance*, 10(1), Article 2141234. <https://doi.org/10.1080/23322039.2022.2141234>##
 9. Mirzaei, Omid, and Ahmadi, Reza. (2019). Evaluating the performance of governorates in the economic development of the counties of Kurdistan province. *Management and Development Research*, 28(3), 50–72. [Persian]##
 10. Mousavi, Hassan, Razavi, Mehdi and Fallah, Saeed. (2010). Investigating the role of governorates in the development of the tourism industry (case study: Guilan province). *Sustainable Tourism Quarterly*, 7(2), 89–108. [Persian]##
 11. North, D. C. (1990). *Institutions, institutional change and economic performance*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511808678>##
 12. Ostrom, E. (1990). *Governing the commons: The evolution of institutions for collective action*. Cambridge: Cambridge University Press.##
 13. Rodríguez-Pose, A., & Gill, N. (2015). The global trend towards devolution and its implications. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 21(3), 333–351. <https://doi.org/10.1068/c0233>##
 14. Rodríguez-Pose, Andrés, & Tselios, Vassilis. (2020). Local government and regional economic development in Spain. *Regional Studies*, 54(8), 1039–1052. <https://doi.org/10.1080/00343404.2019.1702561>##
 15. Rugiyamu, Joseph, Nchimbi, Agnes, & Mhando, Emmanuel. (2021). The role of local government officials in promoting local economic development and service delivery in Tanzania. *Local Administration Journal*, 14(2), 77–95.##
 16. Saremi, Mohammad Sadegh, Fartash, Kiarash, Firouzjaei, Mohammad, and Saadabadi, Ali Asghar (2019). A review of the role of municipalities and local governments in the development of regional and urban innovation ecosystems (a comparative study focusing on Tehran), *Rahyaf*, 75, 41-27. [Persian]##
 17. Smoke, P. (2015). Rethinking decentralization: Assessing challenges to a popular public sector reform. *Public Administration and Development*, 35(2), 97–112. <https://doi.org/10.1002/pad.1703>##
 18. Somé, Yacouba, Kouadio, Alain, & Sawadogo, Romuald. (2024). Decentralization and economic development: Evidence from Burkina Faso. *World Development*, 170, 106120. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2023.106120>##

19. Warner, Mildred E. (2009). The role of local government in economic development. *UNC School of Government Report*. Chapel Hill: University of North Carolina. ##
20. Young, Sungho, & Lee, Jaeho. (2018). Local leadership and foreign direct investment in developing countries. *Journal of International Business Studies*, 49(5), 587–611. <https://doi.org/10.1057/s41267-017-0092-2>##
21. Yousefi, Majid, Karimi, Ali, and Hosseini, Seyed Mohammad. (2018). Investigating the role of Islamic city and village councils in local economic development (case study: cities of Kerman province). *Rural Development Research*, 9(1), 66-45. [Persion]##
22. Zhang, Xiaohui, Li, Yanan, & Wang, Zhen. (2024). Urban resilience under local government competition: Evidence from Chinese cities. *Cities*, 145, 104118. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2023.104118>##